

E-NABIZ UYGULAMASININ YÖNETİM BİLİŞİM SİSTEMLERİ VE HASTA MAHREMİYETİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

EVALUATION OF E-PULSE APPLICATION ON MANAGEMENT INFORMATION SYSTEMS AND PATIENT CONFIDENTIALITY

Yrd.Doç.Dr. Yusuf Yalçın İLERİ
Necmettin Erbakan Üniversitesi
yileri@konya.edu.tr

Yrd.Doç.Dr. Ayhan ULUDAĞ
Necmettin Erbakan Üniversitesi
ayhanuludag@konya.edu.tr

Özet

Teknoloji yatırımı konusunda yeterli tecrübesi olmayan ülke ve kurumlar elektronik bilgi sistemlerinin iş süreçlerine entegrasyonu sonrasında ortaya çıkan ve öngörülemeyen pek çok sorunla karşılaşmaktadırlar. Günümüzde eleştiriler, bilişim uygulamalarının bilgi mahremiyeti ve gizliliğine zarar verdiği ve bilgi kaynaklarının güvenliğinin sağlanamadığı noktasında yoğunlaşmaktadır. Sağlık sektöründe var olan bilgi asimetrisinin azaltılmasına yardım etmesi hedeflenen E-Nabız sisteminin, ülkemizde bazı hasta hakları ihlallerinin de temel sebebi olabileceği devam eden bir tartışma konusudur. Doktor ve hastaların sağlık verilerine bir sistem dahilinde ulaşabilmesini sağladığından E-Nabız bilgi yönetim sistemi uygulaması oldukça önemlidir. Etkin kullanıldığında tüm sektörlerde olağanüstü ilerlemeler kaydedilmesini sağlayan bilişim sistemleri uygulamalarının, hizmet vermeye başladığı andan itibaren sıklıkla maruz kaldığı eleştiriler açısından hızla değerlendirilmesi ve gerekli iyileştirmelerin yapılması kritik önemdedir. Çalışma, buradan hareketle, Türkiye’de henüz kullanılmaya başlanan Elektronik Nabız (E-Nabız) uygulamasını yönetim bilişim sistemleri, hasta mahremiyeti ve kişilik hakları üzerinden değerlendirmekte, uygulamanın eksik görülen yanlarının iyileştirilmesi için öneriler sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: E-Nabız, Yönetim Bilişim Sistemleri, Hasta Hakları, Hasta Mahremiyeti

Abstract

Unexperienced institutions and countries in technology investment face with many unpredictable problems that emerge after the integration of information systems in business processes. Today, criticisms concentrated on information systems as these systems damage information privacy and confidentiality and fail at ensuring security of information resources. Although e-Pulse system was intended to help to reduce mentioned information asymmetry in the health care sector, still discussions continue that it may be the fundamental reason some patient rights violations in our country. The implementation of the E-pulse information management system is very important as it allows physicians and patients to access health data within a system. Providing remarkable progress in all sectors as long as used effectively, it is critical that information systems must be evaluated in terms of exposed criticisms and necessary improvements must be put into practice rapidly. This study investigates Electronic Pulse (E-Pulse) system yet activated in Turkey on the manner of management information system, patient privacy and personality rights and make suggestions to improve the application and overcome deficiencies.

Keywords: E-Pulse, Management Information Systems, Patient Rights, Patient Privacy

GİRİŞ

Hizmet ettiği temel öge insan olan sağlık sektörü, teknolojinin getirdiği son ürünleri kullanmak durumundadır. Teknoloji kullanımında ise sağlık alanında bazı kısıtlamaların olması da zorunludur. Teknoloji kullanımının insan hak ve değerlerini ihlal edici özellikler taşımasına müsaade edilmemelidir. Çünkü kişinin sağlıklı olmasını sağlayan etken bir dizi esenlikler bütünüdür. Fiziksel sağlığının yanında, psikolojik, sosyolojik etkenleri de bu bütünün içinde önemli bir yer tutmaktadır.

Günümüzde bütün sektörlerde olduğu gibi sağlık sektöründe de yönetim bilişim sistemlerinin kullanımı ve bu sistemlere düzenli olarak yatırım yapılması kurumların rekabetin içerisinde yer alabilmesi açısından kritik önemdedir. Sağlık bakımı ve yönetimi bilişim sistemlerinin kullanımı sayesinde giderleri azaltıcı, kaliteyi ve etkinliği artırıcı, aynı kaynaklarla daha fazla hastaya bakabilme imkanını veren bir etkiye sahiptir. Sağlık bilişim sistemlerinin kullanımı ekonomik kazanç ve giderler arasında ikiye bir gibi bir oran bulunmaktadır (Karl vd., 2006; 27-29).

Kurum içerisinde yönetsel ve medikal alanlarda kullanılan farklı otomasyon ve yazılım sistemlerinin entegre edilmesiyle, sağlık yöneticileri en güncel ve doğru bilgiye istedikleri her yerden, en hızlı şekilde erişebilme imkanına kavuşmuş, böylelikle toplumların sağlık kurumlarından bekledikleri çeviklik, yenilikçilik ve her gün daha kaliteli hizmet anlayışı yolunda önemli ilerlemeler kaydedilebilmiştir. Bilişim sistemlerinin her sektörde patlayıcı bir güç oluşturduğunu gören Dünya Sağlık Örgütü, tüm dünyada sağlık bilişim sistemlerinin kullanımına destek verilmesi isteğini ve yöneticilere elektronik sağlık politikaları ve stratejileri geliştirme önerisini sıklıkla tekrarlamaktadır (WHO, 2006).

Farklı sağlık bilişim sistemlerinin aynı dili kullanması, bilgi paylaşımının sağlanması ve gelecek ihtiyaçlara cevap verebilecek sağlık bilişimi standartlarının geliştirilmesi, sağlık bilişim sistemlerine yapılan bilgi teknolojileri yatırımlarının uygun standartlarda olduğunun kontrolünü yapacak sertifikasyonların geliştirilmesi, güvenlik, gizlilik ve hasta mahremiyeti konularında bilgi teknolojilerine gerekli denetimlerin getirilmesi son yıllarda sağlık yönetim bilişim sistemleri çalışmalarının temel hedefleri arasındadır (RHC, 2006).

Hem AB hem de ülkemiz kanunlarına göre, sağlık verisinin sahibi hastanın kendisidir ve hastanın onayı olmadan sağlık verilerine erişilmesi yasal değildir. Ancak, uygulamada zorluklar yaşandığı ve teknik bilgi gerektirdiği için AB, e-sağlık alanında ISO (International Organization for Standardization) ve CEN (the European Committee for Standardization) tarafından belirlenmiş pek çok standardı kullanmaktadır. Birçoğu Türkiye’de de kullanılan bu standartlardan en önemlileri şunlardır:

- Elektronik sağlık kaydı sistemi kayıt yönetimi standardı, ISO 14589.
- Elektronik sağlık kayıtlarının arşivlenmesi için güvenlik gereklilikleri, ISO TC 215/SC.
- Bilgi sistemleri için açık arşivleme standardı, ISO 14721.
- Bilgi güvenliği yönetim Sistemi, ISO 27001.
- Elektronik sağlık kaydı sistemi kayıt standardı, CEN 1306.

Bu çalışmanın temel amacı; Türkiye’de henüz kullanılmaya başlanan ve yukarıda sayılan standartları en yüksek seviyede karşılaması beklenen Elektronik Nabız (E-Nabız) uygulamasının temel özelliklerini incelemek, Türkiye sağlık sektörü açısından getirdiği avantaj ve dezavantajları tartışmaktır. Bunun yanında, E-Nabız uygulamasının yönetim bilişim sistemleri, hasta mahremiyeti ve

kişilik hakları üzerinden değerlendirilmesi ve uygulamada eksik görülen noktaların iyileştirilmesi için öneriler sunulması hedeflenmiştir.

Yönetim bilişim sistemlerinden etkin şekilde faydalanmayı amacı doğrultusunda Türkiye’de Sağlık Bakanlığı tarafından sağlık yönetim bilişim sistemleri kapsamında faaliyete geçirilen elektronik nabız (e-nabız) uygulaması; vatandaşların hangi sağlık tesisinde yapıldığına bakılmaksızın tüm muayene bilgilerine, randevu, tanı, tedavi, reçete ve ilaç detaylarına, alerji bilgilerine, laboratuvar tahlil sonuçlarına ve radyolojik görüntülere raporlarıyla birlikte ulaşmasını sağlayan web tabanlı bir bilgi paylaşım ve ulaşım platformudur. Sistem içerisinde pek çok amacı barındırmakla beraber tekrarlayan tetkiklerin engellenmesi ve hem hastanın ve hasta yakınlarının hem de hekimlerin hastanın geçmiş ve güncel verilerine ulaşabilmesi sağlık hizmetlerinin verimliliği ve etkinliği noktasında büyük bir katkı yapabileceğine sahiptir. Hastalar, farklı sağlık kurumlarından aldıkları sağlık hizmetlerini E-Nabız sistemi üzerinden değerlendirebilmekte, kurumun ve hizmetin kalitesi ile ilgili görüş ve şikâyetlerini belirtebilmektedirler (saglik.gov.tr).

Hizmet alanların, hizmet veren kurumlar ile ilgili bu kadar kolaylıkla kalite değerlendirmesi yapabileceği sağlık kurumları arasında rekabet ortamını artıracak ve hasta odaklı hizmet anlayışının daha fazla benimsenmesini sağlayabilecektir. E-Nabız uygulaması ile hastalar kullandıkları akıllı cihazlardan aldıkları tansiyon, şeker gibi ölçüm verileri ile nabız, adım sayısı gibi verileri sağlık profillerine kaydedebilmekte ve bu bilgileri karşılaştırmalı olarak görüntüleyebilmektedirler. Sistemin zaman içerisinde geliştirilmesiyle, hastalar uygulama üzerinden, aldıkları ilaçların yan etkilerini sistemden öğrenebilecek, gebelik izlemelerine yönelik tüm bilgilendirme ve hatırlatma mesajlarına ulaşabilecek ve çocuklarının aşı takip bilgilerini görebileceklerdir.

Uygulama çok geniş kapsamlı olduğundan hastaların ve hekimlerin ihtiyaç ve önerilerine göre zamanla güncelleme ve iyileştirmeler yapılması kaçınılmazdır. Örneğin; Sağlık Bakanlığı’nın planlamaları arasında; hastalara röntgenler ve teknik cihazların ne kadar radyasyon verdiğini görebilmesi, geriye dönük hastanın aldığı radyasyon dozunun belirlenebilmesi ve kalibrasyonu bozuk, gerekli bakımları zamanında yapılmamış veya olması gerekenden daha fazla radyasyon veren cihazların izlenebilmesi gibi ek özelliklerin sisteme entegre edilmesi bulunmaktadır (saglik.gov.tr).

2. E-Nabız Sisteminin Sağlık Yönetim Bilişim Sistemleri Açısından Değerlendirilmesi

Günümüzde hastane bilgi yönetim sistemlerinin hızla yaygınlaşması ile hastalar geçmiş tıbbi kayıtlarını hastanelerden elektronik ortamda sıklıkla talep etmekte, bu kayıtları diğer sağlık kurumlarına veya özel hekimlerine müracaatta kullanmaktadırlar. Artan bu talebi karşılamaya çalışan hastane yöneticileri, kurum içerisinde bu isteklere cevap verebilmek adına özel birimler kurmak, fazladan personel ve donanım yatırımı yapmak zorunda kalmaktadırlar. E-Nabız uygulaması ile sağlık verilerine her yerden ulaşabilen hastalar, hastanelere başvurmaya gerek kalmadan elde ettikleri tıbbi verileri kullanabilecekler ve sağlık idarecileri bu yöndeki talepleri yönetmek zorunda kalmayacaklardır.

Vatandaşların, istediklerinde kendi sağlık verilerini sistemden tamamen silebilmeleri ve tüm bilgilerini erişimine izin verdikleri doktorlarla paylaşabilmeleri kişisel bilgi güvenliği ve hakları açısından bakıldığında uygulamaya pozitif değer katan ve benzer uygulamalarda mutlaka olması gereken özelliklerdendir.

E-Nabız uygulaması kişisel bilgisayardan web tabanlı kullanılabilceği gibi Windows Phone, IOS veya Android işletim sistemlerinden herhangi birine sahip tüm akıllı cihazlardan da bağlanabilme imkanı uygulamaya erişim kolaylığı sağlamakta ve kullanılabilirliğini artırmaktadır.

Sağlık Bakanlığı E-Nabız uygulamasında paylaşılmış bilgilerin, kişinin onayı dışında ya da yargı kararı ve/veya yasal bir yükümlülük bulunmadığı sürece herhangi bir üçüncü şahıs, kurum ve kuruluş ile hiçbir nedenden ötürü paylaşılmayacağını garanti etmekte, yasal düzenlemelerle bu bilgilerin açıklanmasını gerektiren bir durum gerçekleşmediği sürece bu bilgiler kesinlikle açıklanmayacağını garanti etmektedir. Bu durum kullanıcıların kendilerini güvende hissetmelerine ve uygulamaya güven duymalarına neden olmaktadır. Ancak, bilgilerin herhangi bir şekilde paylaşılması veya böyle bir şüphenin oluşması uygulamanın kullanım oranlarını dramatik şekilde düşürebilecektir.

Kullanıcıların acil müdahale gerektiren bir durumda mobil telefon veya tabletlerinden E-Nabız sistemindeki “112 acil” butonu yardımıyla otomatik olarak yer bildirimini yaparak 112 acil servisini olay yerine çağırabilmeleri, acil durumlarda yaşanan kaygı ve telaş sonucu acil servis telefonlarını hatırlayamama veya konum ve adres bildirememesi gibi olayların yaşanmasını önleyecektir. Bu sayede insan hayatı için kritik önemde olan ilk müdahalenin çok daha hızlı bir şekilde yapılabilmesi sağlanacak, sistem otomatik hale getirildiğinden 112 merkezlerinin iş yükü azalacak, verimliliği artacaktır.

E- Nabız sistemi, kişisel sağlık bilgilerinin gizliliği ve güvenliğine özel önem vererek vatandaşların mahremiyet korkusunu giderme noktasında önemli adımlar atmıştır. Uygulamada tüm verilerin şifrelenerek kriptolu halde saklanması, sağlık verisini üreten hizmet sunucusu ile hizmeti alan kişi arasında güvenli iletişim altyapısı sunulması, verilerin sadece kişinin sistem üzerinden bizzat izin verdiği yakınları ve hekimler tarafından görüntülenebilmesi ve verilen yetkinin istenildiği anda geri alınabilmesi gibi özellikler en azından temel düzeyde bilgi güvenliği ve gizliliği gerekliliklerini karşılamaktadır.

Dünyada özellikle gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde pek çok internet tabanlı sağlık bilgi erişim sistemleri kurulmuştur. Bu sistemlerin bir kısmı pilot uygulama olmanın ötesine geçememiş, bir kısmı ise günümüzde halen kullanılmakta, zaman içerisinde ihtiyaçlar doğrultusunda güncellenmektedir. Türkiye’de uygulanan e-nabız uygulamasına göre kapsam, erişilebilirlik ve bilgi derinliği açısından sınırlı kalan bu uygulamaların en önemlileri aşağıda görülmektedir (openclinical.org).

- Apoteket (İsveç ulusal entegre ilaç sistemi) - Elektronik reçeteleme sistemi
- IZIP, Çek Cumhuriyeti - Web tabanlı ulusal elektronik sağlık bilgi sistemi
- Medcom, Danimarka - Danimarka ulusal sağlık bilgi ağı
- Sjunet - İsveç-İspanya arasında Radyoloji konsültasyonlarını içeren bir tele-tıp sistemi.

Yukarıda da belirtildiği gibi Türkiye’de kullanılmakta olan E-Nabız uygulaması henüz yeni bir sistem olmasına rağmen uygulamaya erişen kişi sayısı, medikal verilerin çeşitliliği, uygulama içerisinde gömülü alt sistemlerin çokluğu gibi açılardan bakıldığında dünyada öncü sağlık yönetim bilişim sistemleri arasında bulunmaktadır.

3. E-Nabız Uygulamasının Hasta Mahremiyeti ve Hasta Hakları Açısından Değerlendirilmesi

Dünya çapında yaşanan teknolojik gelişmeler zaman geçirmeden hizmet sektörlerine yansımaktadır. Teknolojinin getirdiği kolaylık ve hız hiçbir sektör tarafından göz ardı edilebilecek durumda değildir. Diğer sektörler gibi sağlık alanında da teknolojik gelişmeler kullanılmakta olup özellikle de bilişim sektöründe ki yenilikler hızla sağlık uygulamalarına dahil edilmektedir. Bilişim alanında ki gelişmelerin sağlığa katkılarının yanında önlem alınmazsa özellikle kişisel bilgilerin mahremiyetinin korunması gibi nedenler sorun teşkil edebilmektedir. Sağlık alanında hasta bilgilerinin ilgili olmayan kişilerin eline geçmesi ciddi bir sorundur. Bu konuda hangi bilgileri, kimler nasıl görecektir, bu konuda

ki kısıtlar ve sınırlar nasıl olacak gibi birçok soru ve cevap sağlık sektöründeki önemli tartışmalardandır. Bu tartışmalarda bazı önemli merhaleler alınsa da hala belirlenmesi gereken noktalar bulunmaktadır.

Sağlık Bakanlığı E-Nabız uygulaması ile ilgili yayınladığı Genelge'de (2016/6) hedeflerini şu şekilde belirtmektedir: "Sağlık.Net Online Sistemi ve bu sisteme bağlı çalışarak, ilgili kişilerin kendilerinin veya yetki verdikleri üçüncü kişilerin sağlık verilerine erişimini sağlayan e-Nabız aracılığı ile kişilerin kendi sağlık durumları ile ilgili bilgi sahibi olmaları, bu bilgiler ışığında sağlıkları ile ilgili kararlara katılmak suretiyle kendi sağlık durumlarını yönetmeleri, tetkik tekrarlarını önlemek suretiyle teşhis ve tedavi sürelerinin kısaltılması ve bütünlük bir sağlık hizmeti sağlanması hedeflenmiştir" (Resmi Gazete, 2016). E-Nabız uygulaması ile hastalarının kendi sağlık bilgileri hakkında daha fazla bilgi sahibi olmalarını sağlayarak onları güçlendirerek tedavi kararlarına katılımlarının daha fazla sağlanması hedefi en azından teoride iyi bir gelişmedir. Hastanın sağlıkta kararlara katılımının sağlanması modern tıbbın en önemli adımlarındandır. Yine bilgi sahibi olmayan bir hastanın gerçekten rıza vermesini beklemek ise ancak bir kandırmaca olacaktır. Eğer bu sağlanabilirse hastaların, hekimler karşısındaki bilgi bağımlı zayıflığı ve bilgi asimetrisinin şiddeti azalacaktır.

Hastalar için hedeflenen olumlu yönlerin ötesinde istenmeyen sorunların yaşanması da olasıdır. Bunların başında hasta bilgilerinin ilgisiz kişiler tarafından öğrenilmesi, kullanılması ve paylaşılması riskidir. Hasta mahremiyetinin ihlaline neden olacak bu risklerin yok edilmesi veya en aza indirilmesi için öncelikle mahremiyet kavramının açıklanmasında yarar olacaktır.

Tüm e-devlet kurumları sanal örgütlerdir ve sanal bir dünyada dijital olarak varlıklarını sürdürmektedirler. Bu sanal dünya internetten oluşmaktadır. İnternet teknolojisinin ilk gözlenen sakıncalarından biri de kişi mahremiyetinin tehlikeye girmesidir. (Tataroğlu, 2009; 96). Sağlık hizmetlerinde mahremiyet hakkı (Sert, 2008; 19) "hastaya ait bilgilerin gizli tutulması" ve beden mahremiyetine saygı gösterilmesi" ana başlıkları altında ele alınmıştır. E-nabız sistemi meslek mensuplarının sır saklama ödevinden daha çok kurumların bilgileri işlemesi, saklaması gibi konularla daha çok ilgili olmaktadır. Mahremiyet, kişileri hem psikolojik hem de toplumsal yaşamı derinden ilgilendiren sosyolojik bir olgudur. Gerek bireysel yaşam gerekse toplumsal yaşam bakımından böylesine önemli bir olgunun yalnızca hukuki düzenlemelerle yeterli düzeyde korunabileceği de ileri sürülemez. Etik boyutu da en az hukuki boyut kadar önemlidir (Yüksel, 2003; 211). Kişisel verilerin korunmamasının insan üzerindeki etkilerinden biri de onu belirli faaliyetlerden alıkoyup, pasif kalmaya sevk edebilme durumudur. Bu da kişinin maddi ve manevi varlığını geliştirme hakkının zarar görmesiyle sonuçlanabilir (Zafer, 2013; 1327). Sağlık hizmetlerinden yararlanan kişilerin özel hayatlarına saygı gösterilmesi bu bireylerin kişilik haklarının, onurlarının ve kişiliklerinin korunması açısından önem taşımaktadır (Sert, 2008; 91). Hastaya ait bilgi, aitlik-mülkiyet ilişkileri bağlamında değerlendirilebilir ve bilgilerin korunması ise temelde sağlık çalışanlarının sorumluluğundadır. Sağlık çalışanlarının bu rolüne rağmen, hastaların mahremiyetinin korunmasına devletin sorumluluğu eklenmezse, bu konuda epey ihlal yaşanacağı gerçeği göz ardı edilmemelidir (İzgi, 2014; 33-36).

Yirminci yüzyıl siyasal, ekonomik, sosyal, teknoloji alanlarında hızlı gelişim ve değişimlerin yaşandığı bir dönemdir. Bu yüzyılda özellikle bilgi ve iletişim teknolojilerinde çok hızlı gelişmeler görülmüştür. Bu gelişmeler ekonomik ve sosyal hayatta karşılaşılan pek çok işlemleri kolaylaştırdığı ölçüde bilgi güvenliğine karşı çeşitli boyutlarda risk ve tehdit doğurmuştur. Bu risk ve tehditler hukuki anlamda bazı sorunları da istenmeden de olsa beraberinde getirmiştir (Kılınç, 2012; 1090; Özenç, 2007; 183).

Ticari ya da meslek sırları, ya da diğer değerli kişisel bilgilerin kişinin kendisine veya bir başkasına menfaat sağlamak ya da zarar vermek amacıyla kullanılması, satılması ve dağıtılmasına kişisel

verilerin suistimali denilmektedir (Karimi ve Korkma, 2013). Ülkemizde sağlık bilgileri bazen gizlice, bazen bilgisizce bazen de kasten ilgisiz kişilere verilmiştir. Bu konuda birçok haber medyada yer almış olup bazıları da maalesef yalanlanmamış hatta kabul edilmiştir.

Bilişim teknolojilerinin sağladığı olanakla kolaylıkla toplanabilen, saklanabilen ve dağıtılabilen kişisel bilgiler, kişinin bilgisi/rızası olmadan ve/veya amacı dışında kullanılabilmesi kendi başına etik olarak kabul edilemeyecek edimler olmasının yanında, aynı zamanda demokrasinin gereği olan mahrem olanı ve mahrem alanı koruma hakkını ihlale yol açmaktadır (Dedeoğlu, 2014; 5895).

Çoğu araştırmacı uzun zamandan beri kişisel verilerin korunmasında başlı başına bir hukuki düzenlemenin sağlanması (Kılınç, 2012; 1159) konusunda hemfikirdir. Türkiye’de uzun süren tartışmalardan sonra bilgi güvenliği konusunda 2016 yılında ‘Kişisel Verilerin Korunması Kanunu’ kabul edilmiştir. Kanunda, kişisel veri, verilerin kaydedilmesi, depolanması ile ilgili birçok düzenlemeye yer verilmektedir. Kanunda, kişisel veri tanımı (Madde 3(1) d) “Kimliği belirli veya belirlenebilir gerçek kişiye ilişkin her türlü bilgiyi” şeklinde yer almaktadır. “Kişisel veriler ilgili kişinin açık rızası olmaksızın işlenemez” (Madde 5(1)) derken sağlıkla ilgili bilgilerini rıza aranmadan işlenmesine ise bazı istisnalar getirmiştir: “Sağlık ve cinsel hayata ilişkin kişisel veriler ise ancak kamu sağlığının korunması, koruyucu hekimlik, tıbbi teşhis, tedavi ve bakım hizmetlerinin yürütülmesi, sağlık hizmetleri ile finansmanının planlanması ve yönetimi amacıyla, sır saklama yükümlülüğü altında bulunan kişiler veya yetkili kurum ve kuruluşlar tarafından ilgilinin açık rızası aranmaksızın işlenebilir” (Kişisel Verilerin Korunması Kanunu). Daha öncede hukuki anlamda kişisel verilerin korunmasına dönük hukuki metinler bulunmasına rağmen bu kanunla birlikte hem kişisel veri kavramı daha net bir tanıma kavuşmuş hem de yaptırımlar konusunda caydırıcılık artmıştır.

E-Nabız uygulaması, hasta ve doktorun sağlık verilerine ulaşmasını sağlamasının ötesinde aslında hastalara, sağlık verilerine doğrudan kolay bir şekilde ulaşma imkanı vermesi nedeniyle de diğer bilgi yönetim sistemlerinden farklıdır. Kişisel sağlık verilerinin ilgisiz kişilerin eline geçmesi sonucu birçok suistimal ortaya çıkmaktadır. Literatürde, kişisel verilerin korunmasına dönük çalışmalara rastlanmaktadır fakat E-Nabız gibi hem hekimin hem de hastanın aynı kolaylıkla ulaştığı sisteme özgü çalışmalar sınırlıdır.

4. Sonuç ve Tartışma

Kurumların kendi açıklarını ve hatalarını içeriden görebilmeleri ve düzeltebilmeleri için doğası gereği çok zordur. Mahremiyetin ve bilgi güvenliğinin son derece önem arz ettiği E-Nabız uygulamasının sorunsuz ve şüphelerden arınmış şekilde yoluna devam edebilmesi için sistemin periyodik olarak, tarafsız, bilgi güvenliği yönetimi konusunda uzman kuruluşlar tarafından denetlenmesi uygun olacaktır. Ayrıca, sonuç raporlarının güvenlik açığı oluşturmayacak şekilde toplumla paylaşılması ve düzeltici faaliyetlerin toplumun algılayabileceği şekilde anlatılması sisteme karşı toplum nezdinde büyük bir prestij ve güven oluşmasını sağlayacaktır.

E-Nabız sisteminin en önemli özelliği milyonlarca insan tarafından sıklıkla kullanılacak olmasıdır. Bu kullanım sırasında aslında sürekli test edilecek olan uygulama, kullanıcılardan gelen öneri ve şikayetler dikkatlice incelenirse hızla geliştirilebilecek, hatalar ve güvenlik açıkları giderilebilecektir.

Kişi paylaştığı takdirde vatandaşın acil hayati bilgilerine anında ulaşılacağından, sistem gereksiz tekrarlanan tahlil ve tetkik istemlerinden kaynaklanan sağlık maliyetlerini azaltabilecek ve özellikle acil sağlık hizmetlerinde hem hastanın sağlık kurumuna ulaştırılması hem de acil servislere ilk müdahale noktasında etkinliğin artırılmasını sağlayacaktır. Bununla birlikte, acil durumlarda insanların telefonla 112’yi aramak ve adres tarifi vermek yerine daha önceden kullandıkları ve aşına

oldukları bir yazılım ile hızlıca ambulans isteyebilmeleri, konum bilgisi girmek zorunda kalmamaları hem hastalar hem de sistem açısından büyük kolaylıklar getirecek, hastaya ulaşılan zamanı oldukça kısaltacağından ölümleri azaltabilecektir.

TUİK'in 2013 yılı istatistiklerine göre toplam başvuruların %7,6 'sını alan üniversite hastaneleri ile %18,6 'sını alan özel hastanelerin uygulamaya henüz dahil edilmemiş olması özellikle bu kurumlarda ülkemizdeki tüm ameliyatların yaklaşık yarısının yapıldığı da göz önüne alındığında sistemin en büyük zaafı ortaya çıkmaktadır. Bu durum uygulamayı kullanan vatandaşların bilgilerini tam olarak görememesine yol açacak, eksik medikal verilerin elde edebilmesi için sisteme dahil olmayan sağlık kurumlarına yoğun bir başvurunun önünü açacaktır. Yönetim bilişim sistemleri açısından bakıldığında; bilginin tam, doğru ve zamanında kullanıcılara sunulması kritik önemdedir, bu boyutlardan birindeki eksiklik tüm sistemi zaafa uğratabilecek potansiyele sahiptir. Bu nedenle E-Nabız uygulamasının önceliği sisteme dahil olmayan sağlık kuruluşlarının da süratle sisteme entegre edilmesi olmalıdır.

İnsan esenliğinin bütününe odaklanan sağlık hizmeti sunumu, hasta hakları ihlallerinin azalmasına neden olacaktır. Büyük oranda tıbbi kaygıları öne çıkaran bir hastaya yaklaşım şekli, hastayı nesneleştirmek gibi bir sorunu da istemeden doğuracaktır. Nesneleşen hastanın mahremiyet başta olmak üzere bazı hakları göz ardı edilebilecektir. Unutulmaması gereken hastanın sosyal ve psikolojik ihtiyaçları ile koordineli bir tıbbi hizmet ideal yaklaşım olacaktır. Yine sağlık personelinin mahremiyet ihlallerini önlemeye dönük çabaları da bazen tek başına işe yaramayacaktır. Burada kurumlara oldukça önemli işler düşmektedir. Bilgi güvenliği konusunda teknolojinin ulaştığı son imkanları kullanarak, hastaların mahremiyetini koruma kaygısı üst düzeyde tutmalıdır.

Sağlık Bakanlığı'nın geçmiş yıllarda yayınladığı raporlar, yıllardır hizmet veren MEDULA sistemi ve Sosyal Güvenlik Kurumu'nda toplanan büyük çaptaki verinin korunması adına yapılan yatırımlar incelendiğinde, Türkiye'de sağlık planlaması, denetimi ve finansmanı noktasında görevli kurumların bilgi güvenliği ve mahremiyeti konusunda diğer pek çok kuruma göre bu konuda daha hassas olduğu görülebilmektedir. Sağlık Bakanlığı'nın 2005 yılında yayınladığı ve sürekli güncellediği "Veri Güvenliği Genelgesi" tatmin edici olmakla beraber, konunun sadece teknik boyutunun olmadığı gerçeğinden hareketle, özellikle sağlık yöneticileri, sağlık çalışanları ve hukukçuların da karar alma sistemlerine dahil edilmesi yapılan yatırımların etkinliğini artıracak, sistemin herkes tarafından sahiplenilmesini sağlayacak, artan güven yeni bilişim sistemleri uygulamalarının faaliyete geçirilebilmesini kolaylaştıracaktır.

Türkiye'de sağlık sektöründe özellikle hastalar ve hekimlerin geçmiş ve güncel medikal verilere doğru ve hızlı şekilde erişebilmeleri için hayata geçirilmiş E-Nabız uygulaması ile ilgili literatürde çok kısıtlı sayıda çalışma bulunmaktadır. Bu çalışma sistemin temel özellikleri, hedefleri ve sağlık sektörüne katkılarını irdeleyen ilk çalışmalardandır.

5. Öneriler

E-Nabız sisteminin kullanımının yaygınlaşmasıyla beraber, hastaların uygulama ile ilgili istek ve düşüncelerine ışık tutacak, sistem geliştiricilerine uygulamanın tasarım altyapısı, eksik fonksiyonları, güncelleme gerektiren modülleri noktasında daha somut öneriler sunabilecek saha çalışmalarının yapılması çok faydalı olabilecektir. Gelecekteki çalışmalarda, sistemin teknik yönlerinin geliştirilmesinin yanında, kişisel sağlık verilerin korunmasının sağlanması yönündeki çabalarda en üst düzeyde olmalıdır.

ULUSLARARASI SAĞLIK YÖNETİMİ VE STRATEJİLERİ ARAŞTIRMA DERGİSİ

INTERNATIONAL JOURNAL OF HEALTH MANAGEMENT AND STRATEGIES RESEARCH

Cilt/Volume : 3 Sayı/Issue : 3 Yıl/Year : 2017 ISSN -2149-6161

KAYNAKÇA

Dedeoğlu, S.G. (2014). “Özgürlük, Mahremiyet, Demokrasinin Değeri ve Bilişim Toplumunda Maruz Kaldığı Tehditler”, Journal of Yaşar University, sayı: 34, s.5887-5897

İzgi, M.C. (2014). “Mahremiyet Kavramı Bağlamında Kişisel Sağlık Verileri”, Türkiye Biyoetik Derneği, sayı:1, s.25-37.

Karimi, O., & Korkmaz, A. (2013). “Kişisel Verilerin Korunması”, 18. Türkiye’de İnternet Konferansı, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, Türkiye, 9-11 Aralık 2013.

Karl, A., vd. (2006). “eHealth is Worth it?”, [Online] Available at: <<http://www.ehealth-impact.org>>, [Erişim tarihi: 19.09.2016].

Kılınç, D. (2012). “Anayasal Bir Hak Olarak Kişisel Verilerin Korunması”, AÜHFD, sayı: 61 (3), s. 1089-1169.
Özenç, K. (2007). “Bilgi ve İletişim teknolojilerinde Kişisel ve Kurumsal Bilgi Güvenliğinin Sağlanması”, Uluslararası Katılımlı Bilgi Güvenliği ve Kriptoloji Konferansı, Ankara, 183-190, 13-14 December. Resmi Gazete (2016). Kişisel Verilerin Korunması Kanunu, 07.04.2016, Sayı 29677. RHC (2006). Reforming Health Care for the 21st Century, National Economic Council, US Sağlık Bakanlığı (2016). Sağlık.Net Online ve e-Nabız, 2016/6 sayısız Genelge. Sert, Gürkan. Tıp Etiği ve Mahremiyet Hakkı, İstanbul, Babil Yayıncılık, 2008.

Tataroğlu, M. (2009). “E-Devlet’te Kullanılan Gözetim ve Kayıt Teknolojilerinin Mahremiyet Üzerinde Etkileri”, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, sayı: 18, s. 95-120.

WHO (2006). eHealth Tools and Services: Needs of the Member States. Report of the WHO Global Observatory for eHealth.

Yüksel, M. (2003). “Mahremiyet Hakkı ve Sosyo-Tarihsel Gelişimi”, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, sayı: 58, s.181-213.

Zafer, H. (2013). “Sağlık Mesleği Mensuplarının Suçu Bildirmemesi Suçu (TCK M.280)”, İÜHFMC, sayı: 1, s. 1327-1352.

www.openclinical.org/publicreportsE-healthStrategiesDetails.html, [Erişim tarihi: 02.09.2016].

www.saglik.gov.tr, [Erişim tarihi: 27.08.2016].